

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Кафедра історії та археології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи **О.А. Кузнецова**

«27 серпня 2019 р.»

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИРОБНИЧА АРХЕОЛОГІЧНА ПРАКТИКА**

Ступінь бакалавра
Галузь знань 01 Освіта
Спеціальність 014 Середня освіта
Спеціалізація 014.03 Історія

Ступінь бакалавра
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія

Історичний факультет

2019 – 2020 навчальний рік

Робоча програма «АРХЕОЛОГІЧНА ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА» для студентів Галузь знань 01 Освіта спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізація 014.03 Історія; Галузь знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 032 Історія та археологія.

Розробники: Горбенко Кирило Володимирович, старший викладач кафедри історії та археології (Горбенко К.В.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії та археології

Протокол № 1 від «27»серпня 2019 р.

Завідувач кафедри історії та археології (Рижева Н.О.)

«27» серпня 2019 р.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Метою археологічної практики є набуття студентами умінь і навичок проведення археологічних досліджень на основі теоретичних знань, одержаних впродовж вивчення навчальних профільних дисциплін

Завдання археологічної практики:

закріплення теоретичних знань з археології та набуття умінь їхнього практичного застосування;

ознайомлення з організацією роботи археологічних науково-дослідних інституцій;

опанування основними методами археологічних досліджень; ознайомлення з етапами археологічних досліджень.

Результатами археологічної практики мають бути:

набуття умінь і навичок вивчати та реконструювати минуле за матеріальними залишками людської життєдіяльності;

набуття умінь і навичок проведення польових археологічних досліджень; набуття умінь і навичок камерального опрацювання археологічних матеріалів.

Археологічна практика проводиться на першому курсі, в другому семестрі, в літній час, впродовж чотирьох тижнів. За її підсумками студенту виставляється оцінка згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання, котра діє в Миколаївському національному університеті (далі – Університет). Студент, який не виконав навчальну програму практики в повному обсязі без поважних причин, вважається таким, що має академічну заборгованість (при наявності поважних причин, підтверджених відповідними документами, практика переноситься на інший час).

Базою проходження археологічної практики для студентів Університету є освітньо-наукова лабораторія археології та етнології.

Також можуть бути визначені інші бази практики згідно з угодами між Університетом і науковими інституціями, що займаються археологічними дослідженнями.

Для організації практики, її інформаційного і методичного забезпечення, контролю за виконанням практикантами навчальної програми практики та оцінки її результатів призначаються керівники практики від Університету.

Керівники від бази практики забезпечують практикантам необхідні умови для виконання програми практики та індивідуальних завдань, інструктують їх стосовно норм техніки безпеки на місці проходження практики, визначають обсяги робіт, надають консультації щодо практичного здійснення археологічних досліджень і підготовки звітної документації.

Перед початком практики відбувається установча конференція, мета якої полягає в ознайомленні студентів з порядком проходження практики і одержанні ними індивідуальних завдань. Під час установчої конференції студенти прослуховують загальний інструктаж з техніки безпеки, з обов'язковим підписом про його проходження у відповідній відомості.

Впродовж практики робочими є шість днів на тиждень. Тривалість

робочого дня: з 9-00 до 15-00, з обідньою перервою від 12-00 до 13-00. Як правило, година поділяється на 45 хв. роботи і 15 хв. відпочинку. Робочий день починається із загального збору студентів, під час якого керівники практики виявляють відсутніх і визначають завдання для присутніх. Завершується робочий день загальним збором для оцінки результатів праці кожного студента

Підбиття підсумків практики здійснюється на звітній конференції. Для неї студенти готують звітну документацію. Звіти про проходження практики презентуються у формі стислих доповідей (тривалістю до 10 хв.).

Практикант має право:

ознайомитися з інформаційно-методичним забезпеченням практики (навчальною програмою тощо);

одержувати консультації керівників стосовно організації практики, виконання індивідуальних завдань, дотримання норм техніки безпеки, оформлення звітної документації;

користуватися науковою бібліотекою і науковими фондами бази практики в межах завдань практики;

Практикант зобов'язаний:

додержуватися правил внутрішнього трудового розпорядку Університету і бази практики;

виконувати вказівки керівників від бази практики і від Університету в межах, визначених навчальною програмою практики;

систематично і вчасно вести документацію практики; дотримуватися норм техніки безпеки.

Засади техніки безпеки при земляних роботах:

студенти допускаються до виконання земляних робіт (розкопок) тільки після вступного інструктажу з техніки безпеки;

одяг, взуття і головні убори повинні бути зручними для роботи і забезпечувати захист тіла від механічних пошкоджень та від шкідливого впливу зовнішнього середовища (без захисного одягу студент не допускається до проходження практики);

практиканти повинні утримувати інструменти, устаткування і свої робочі місця в чистоті та порядку, працювати тільки справними інструментами;

практикантам необхідно виконувати вимоги гігієни фізичної праці (дотримуватися оптимального режиму роботи, не допускати перевтомлення, перегріву або переохолодження тіла тощо).

Перша медична допомога при травмах надається за допомогою лікарських засобів з аптечки, що знаходиться у керівника від бази практики. У разі потреби в кваліфікованій допомозі лікарів слід негайно звернутися до медичного закладу (тел. швидкої медичної допомоги: 103).

Студенти, яким за станом здоров'я протипоказані фізичні навантаження, повинні надати керівникам практики від Університету відповідні медичні довідки.

Ці студенти залучаються лише до таких видів робіт, які не вимагають

значного напруження функціональних систем організму.

Студентам-практикантам забороняється самовільно залишати свої робочі місця і виходити без дозволу керівників практики за межі території, де здійснюються археологічні дослідження. На цій же території неприпустимо палити або розпивати алкогольні напої.

Практиканти самі несуть відповідальність за збереження власних речей на території досліджуваних об'єктів археологічної спадщини.

II. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Змістовий модуль 1

Організація проходження археологічної практики

Установча конференція

Ознайомлення з метою і завданнями практики. Знайомство з керівниками практики від Університету. Отримання методичних порад та індивідуальних завдань. Інструктаж щодо загальних правил техніки безпеки.

Ознайомлення з базою практики.

Знайомство з організацією роботи вчених-археологів і з керівниками від бази практики.

Інструктаж щодо правил техніки безпеки під час проведення археологічних досліджень.

Польові археологічні дослідження

Опанування методикою археологічної розвідки

Візуальна й інструментальна розвідка. Закладання шурфів і зачистки

Опанування методикою археологічних розкопок

Розкриття культурного шару. Застосування стратиграфічного методу. Збирання і фіксація археологічних об'єктів. Ведення польової документації.

Обробка археологічних матеріалів.

Опанування методикою очистки, консервації та шифрування знахідок.

Опрацювання археологічних знахідок в польових умовах. Способи очистки і консервації, принципи шифрування знахідок.

Опанування методикою первинного реставрування знахідок.

Реконструкція джерел. Відновлення об'єктів з уламків.

Підведення підсумків археологічної практики

Оформлення документації практики

Щоденник археологічної практики. Звіт про проходження археологічної практики.

Підсумкова звітна конференція

Доповідь практиканта на підсумковій звітній конференції з повідомленням про результати археологічних досліджень та особисту участь в них.

III. УЧАСТЬ В АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Археологічні дослідження – це науково-пошукова та науково-практична діяльність, спрямована на одержання нових знань про об'єкти археологічної спадщини (пам'ятки археології), а також про закономірності розвитку суспільства і людини у давнину. Проведення археологічних досліджень покладається на вчених-археологів, які мають відповідну фахову освіту і кваліфікацію, ведуть наукову звітність і публікують одержані результати. Студенти-практиканти залучаються до археологічних досліджень тільки під керівництвом досвідчених археологів-професіоналів.

Знахідки, одержані під час археологічних досліджень, вважаються державною власністю. Вони підлягають обліку і передаються на зберігання до фондів наукових інституцій, що провадять археологічні дослідження. Частина знахідок може бути передана для експонування до археологічного кабінету Університету з дозволу керівництва бази практики. Привласнення археологічних знахідок студентами-практикантами є неприпустимим і карається згідно з чинним законодавством. Про всі знахідки студентам слід негайно повідомляти керівникам практики.

Основними видами польового наукового дослідження археологічної спадщини є археологічні розвідки та археологічні розкопки.

Археологічні розкопки є вивченням археологічних пам'яток (поселень, поховальних споруд, пам'яток виробничої діяльності, архітектури, образотворчого мистецтва та ін.), що передбачає здійснення земляних робіт, які знищують досліджуваний об'єкт частково або повністю.

Археологічні розвідки мають на меті переважно виявлення нових об'єктів археологічної спадщини або уточнення даних про вже відомі. Як правило, розвідки полягають в обмеженому шурфуванні для з'ясування товщини культурного шару і не ведуть до руйнації досліджуваного об'єкта.

Знайомство студентів з об'єктом археологічної спадщини, який вони досліджуватимуть, починається з лекції керівника від бази практики, що має на меті охарактеризувати наукову значущість пам'ятки, а також сформулювати для практикантів цілі та завдання їхньої роботи. Зміст цієї лекції необхідно ретельно законспектувати у щоденнику.

Студентам-практикантам необхідно дотримуватися основних правил проведення розкопок:

нічого не розкопувати самовільно, без попереднього узгодження з керівником від бази практики;

обирати робочий інструмент відповідно до якості ґрунту, особливостей досліджуваного об'єкту археологічної спадщини і конкретного виду роботи (на розкопках використовуються такі знаряддя праці та матеріали: лопати штикові і совкові, кирки, мотики, ломи, кувалди, молотки, сокири, пилки, совки, ножі, скальпелі, зонди, пінцети, щітки, мітелки, сита, відра, носилки і тачки для видалення землі, пакети, коробки та ящики для зберігання знахідок, вимірювальні пристрої, ємності для води, дошки, цвяхи);

працювати з інструментом у захисних рукавичках; знімати ґрунт тільки горизонтально;

прибирати землю рівномірно, за розміченими квадратами; утримувати розкоп при виконанні робіт у чистоті; поверхню розкопу зачищати, доки земля є вологою;

землю з культурного шару уважно перевіряти на наявність в ній артефактів;

стежити за структурою і кольором ґрунту (насиченістю уламками кераміки, наявністю плям золи тощо), набуваючи навички виявлення за цими ознаками решток людської життєдіяльності;

не підкопувати стінок розкопу і бровок (смуг землі, що розподіляють розкоп на квадрати), не виймати з них артефактів, не допускати їх осипання, оскільки вони повинні залишатися неушкодженими для встановлення стратиграфії;

слідкувати за тим, щоб відвали ґрунту, виїнятого при розкопках, залишалися на достатній відстані від країв розкопу, не допускаючи сповзання землі назад у розкоп;

ретельно заносити інформацію про хід розкопок до щоденника.

Основні правила збереження предметів під час археологічних досліджень:

знахідки поділяються на масові матеріали (наприклад, фрагменти кераміки) та індивідуальні (особливо цінні, тобто такі, що зустрічаються порівняно рідко – монети, вироби із скла, металів, кістки тощо);

знахідки фіксуються і заносяться до польової документації керівниками від бази практики;

до кожної індивідуальної знахідки додається етикетка із зазначенням даних щодо місця її виявлення;

масові археологічні матеріали переважно фіксуються не поодиноці, а разом за місцем їхньої знахідки (траншея, пласт, квадрат і т.д.);

знахідки до їхньої фіксації старатися не зрушувати з місця, зробивши все можливе для відвернення імовірного шкідливого впливу на них зовнішнього середовища (накрити тканиною тощо);

розчищати знайдені предмети від ґрунту дуже обережно, щоб не завдати їм механічних пошкоджень (сколів і т.п.);

предмети, що руйнуються, виймати з ґрунту разом з грудкою навколишньої землі або запрошувати для їх закріплення фахівців-реставраторів;

для запобігання руйнації знахідок піддавати їх якомога швидше польовій консервації.

Студенти-практиканти повинні постійно мати на увазі, що при розкопках археологічні пам'ятки знищуються, тому під час їх дослідження необхідно проявляти граничну уважність і максимальну акуратність, щоб безповоротно не втратити цінну наукову інформацію про минуле.

IV. ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ПРАКТИКИ

Студент під час проходження археологічної практики повинен вести щоденник, в якому мають бути зафіксовані:

відомості про базу практики; відомості про керівників практики; відомості про терміни практики; розпорядок роботи;

стислі щоденні відомості про виконані роботи та їхні результати, які слід супроводжувати ілюстративним матеріалом (малюнками, фотографіями).

Для підсумкової конференції студент повинен підготувати звіт про проходження археологічної практики, в якому наводиться інформація щодо обсягу і змісту робіт, виконаних впродовж практики, набуті знання, уміння і навички.

Щоденник і звіт мають бути завізовані керівниками від бази практики. Щоденник і звіт по закінченні підсумкової конференції практикант повинен передати керівникам практики від Університету в окремій папці для подальшого зберігання на кафедрі історії та археології.

V. ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Зразок титульного аркуша папки з матеріалами про проходження археологічної практики

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Історичний факультет

Кафедра історії та археології

Документація археологічної практики
студента _____
групи _____

Миколаїв, 201_____

Зразок титульного (першого) аркуша щоденника практики

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Історичний факультет

Кафедра історії та археології

Щоденник археологічної практики

студента _____

групи _____

Миколаїв, 201__

Зразок другої сторінки щоденника практики

База практики (повна назва установи, її адреса і телефон):

Керівники практики від Університету (прізвище, ім'я та по батькові, посада):

Керівники від бази практики (прізвище, ім'я та по батькові, посада):

Термін практики:

Розпорядок роботи:

Зразок третьої і наступних сторінок щоденника практики

Дата	Зміст роботи	Примітки

Зразок оформлення звіту

ЗВІТ

про проходження археологічної практики

студента _____

групи _____

за термін з «__» _____ по «__» _____ 20__ р.

на базі _____

(зазначається повна назва бази практики)

під керівництвом _____

(зазначаються прізвища з ініціалами та посади усіх керівників практики)

Текст звіту

Дата

Підпис

VI. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИКИ

<i>Вид діяльності</i>	<i>Бали (максимум)</i>
Участь в установчій конференції	4 бали
Участь в підсумковій звітній конференції	4 бали
Оформлення звітної документації	20 балів
Робочий день	3 бали
Примітка: тривалість практики становить 4 тижні по 6 робочих днів у кожному, тобто разом – 24 робочих дні	(разом – 72)
Разом:	100

VII. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИКИ

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

VIII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 26. – С.361.

2. Археологія України: Курс лекцій / Л.Л. Залізняка, О.П. Моця, В.М. Зубар та ін. – К. : Ли-бідь, 2005. – 504 с.

3. Винокур І.С. Археологія України: Підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів / І.С. Винокур, Д.Я. Телегін. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 479 с.

4. Мартынов А.И. Методы археологического исследования: Учебное пособие для студентов вузов / А.И. Мартынов, Я.А. Шер. – М. : Высшая школа, 1989. – 223 с.

5. Москаленко О.Ю. Польова археологічна практика: Навчальний посібник / О.Ю. Москаленко, М.В. Семенова. – Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2003. – 124 с.

6. Словник археологічних термінів (за матеріалами України) / О. Титова (упоряд.). – К., 1996. – 85 с.